

Vad är arkivvetenskap?

Red. Ann-Sofie Klareld & Karolina Wiell

ISBN 978-91-90055-55-7 (online), <https://doi.org/10.37852/oblu.346>

ISBN 978-91-7844-584-4 (tryck, Gidlunds förlag, Möklinta, 2026)

Deltagande arkiv: Vem deltar och i vad?

ISTO HUVILA

<https://orcid.org/0000-0001-9196-2106>

DOI: <https://doi.org/10.37852/oblu.346.c789>

© Isto Huvila, 2026

Denna text är licensierad under CC-BY, Erkännande. (Se fullständiga villkor: <https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/deed.sv>) Enligt licensen får verket spridas och bearbetas utan att tillstånd behövs, men verkets upphovsperson måste anges.

Abstract

Deltagande uppstod som ett nytt nyckelbegrepp inom arkivvetenskaplig litteratur i mitten av 2000-talet. I en arkivkontext kan deltagande delvis förstås som en kritik mot arkivens tidigare ideal om neutralitet och objektivitet, och delvis som en del av den bredare samhälleliga och digitala diskursen om deltagande och delaktighet. Begreppet har använts på varierande sätt i litteraturen för att beskriva olika typer av aktiviteter och engagemang med en rad olika grupper. Det har också visat sig att förväntningarna på och synen på deltagande skiljer sig avsevärt mellan arkivarier och icke-arkivarier. Syftet med detta kapitel är att ge en översikt över litteraturen om deltagande och deltagande arkiv inom arkivvetenskapen under de senaste två decennierna, samt att diskutera öppna frågor kring vad deltagande innebär, vem som deltar i ett deltagande arkiv och varför. Kapitlet reflekterar även över hur deltagande begreppsliggörs och tillämpas i den internationella arkivlitteraturen, hur dessa perspektiv är tillämpliga i en svensk kontext, samt huruvida det finns skäl att revidera eller bredda deltagandebegreppet för att fånga in nyanser som saknas i den nuvarande diskursen.

Deltagande arkiv: Vem deltar och i vad?

ISTO HUVILA

Inledning

Strax efter millennieskiftet skedde en förändring i arkivdiskurs och arkivpraktik vilket ledde till att deltagande uppstod som ett nytt nyckelbegrepp inom arkivvetenskaplig litteratur. Intresset för deltagande och deltagande arkiv är nära förknippad med ett ökat uppmärksammande av arkivanvändare, digitisering av arkivsamlingar samt digitalisering av arkivpraktiker. Trots begreppets popularitet råder det emellertid inte någon konsensus kring vad som är ett så kallat deltagande arkiv och – kanske ännu viktigare – vad ett sådant skulle kunna innebära i praktiken. Det är också oklart hur ett deltagande arkiv skiljer sig från ett arkiv som inte är deltagande. Vissa anser att deltagande arkiv ska karakteriseras av fullständig delning av all makt mellan jämlikar¹ medan andra anser att olika deltagare har olika roller och intressen i ekvationen.² Även om de flesta som skrivit om deltagande arkiv delar en uppfattning om deltagandets positiva effekt, råder det en stor variation i hur både arkivarier och icke-arkivarier uppfattar dess implikationer och dess relation till arkivinstitutionernas syfte och roll i samhället. Samtidigt finns det delade meningar om vem som ska delta och i vad.

¹ T.ex. Hannah Mackay, *The Participatory Archive* (2019). <https://medium.com/@mackayhjc/the-participatory-archive-designing-a-spectrum-for-participation-and-a-new-definition-of-the-964bcibof987> (23/9/2025).

² T.ex. Isto Huvila, "Participatory Archive: Towards Decentralised Curation, Radical User Orientation and Broader Contextualisation of Records Management". *Archival Science* 8:1 (2008), s. 15–36; Edward Benoit III och Alexandra Eveleigh, "Defining and Framing Participatory Archives in Archival Science", i Edward Benoit III & Alexandra Eveleigh (red.), *Participatory Archives: Theory and Practice* (London: Facet 2019a), s. 1–12; Kate Theimer, *Exploring the Participatory Archives* (Presentation at the 2011 Society of American Archivists Annual Meeting, Chicago, IL 2011b); Alexandra Eveleigh, "Participatory Archives", i Heather Macneil & Terry Eastwood (red.), *Currents of Archival Thinking* (Santa Barbara, CA: Libraries Unlimited 2017), s. 299–325.

Syftet med detta kapitel är att ge en introduktion till forskningsfältet om deltagande och deltagande arkiv inom arkivvetenskapen och dess utveckling under de senaste två decennierna. Syftet är också att diskutera öppna frågor kring vad deltagande innebär, vem som deltar i ett deltagande arkiv och varför. Avsikten är därutöver att reflektera över hur deltagande begreppsliiggörs och tillämpas i den internationella arkivlitteraturen, hur dessa perspektiv är tillämpliga i en svensk kontext, samt huruvida det finns skäl att revidera eller bredda deltagandebegreppet för att fånga in nyanser som saknas i den nuvarande diskursen.

Begreppet deltagande

Begreppet deltagande används i olika former i både vardagliga sammanhang och vetenskaplig litteratur. Utöver att syfta på att bokstavligen delta i något, fungerar det som ett teoretiskt begrepp i flera vetenskapliga fält. Även om *deltagande* ofta framställs som kännetecknande för samtiden, ligger den deltagande vändningen och *deltagarkulturen*³ flera decennier tillbaka i tiden. Begreppet har rötter i kulturella och politiska diskurser som förespråkar deltagande som en positiv samhällelig kraft genom ideal som nyliberalt individuellt ansvarstagande,⁴ postkolonialism,⁵ excellens, kreativitet, demokrati och demokratisering⁶ samt allmänhetens deltagande bortom snäva eliter.⁷ Det kan kopplas till en bredare omläggning inom kulturområdet från expertis och kunskap till ägarskap, värden, identiteter och gemenskap.⁸ Förskjutningen syns extra tydligt i betoningen av nationella minoriteters kulturautonomi och ungas en-

³ Aaron Delwiche & Jennifer Jacobs Henderson, *The Participatory Cultures Handbook* (London 2012).

⁴ Jutta Virolainen "Participatory Turn in Cultural Policy?", *Nordisk kulturpolitisk tidskrift* 19:1 (2016), s. 59–77.

⁵ Anne J. Gilliland och Sue McKemmish, "The Role of Participatory Archives in Furthering Human Rights, Reconciliation and Recovery", *Atlanti* 24 (2014), s. 79–88.

⁶ Lluís Bonet & Emmanuel Négrier, "The Participative Turn in Cultural Policy", *Poetics* 66 (2018), s. 64–73.

⁷ Sabine Saurugger, "The Social Construction of the Participatory Turn: The Emergence of a Norm in the European Union", *European Journal of Political Research* 49:4 (2010), s. 471–495.

⁸ Nathan Schlanger, "Negotiating Scientific Knowledge and Heritage Values with the History of Archaeology". *Antiquity* (2025), s. 1–9.

gagemang i kulturskapande, men också i utvecklingen där ägandeskap och identitetsmarkörer används för att exkludera grupper, och där gemenskapens egna sanningar blir viktigare än sakriktighet. Som term har deltagande blivit en populär markör för ambitioner att omorganisera delar av det sociala livet från politik till hälsovård och kultur. Vissa författare menar att individer bör befrias från kollektiv, till exempel statlig, styrning och ges både ansvar och frihet att direkt påverka sin närmiljö, vård, utbildning och sina fritidsaktiviteter.⁹ Deltagande design, baserad på delaktighetsideal, är en populär metod inom utveckling av produkter, system och samhällstjänster där avsikten är att skapa dessa tillsammans *med* användare snarare än att skapa exempelvis informationstjänster eller system *för* dem.¹⁰

Olika modeller har utvecklats för att ringa in och förklara vad deltagande innebär. En av de mest inflytelserika är Arnsteins delaktighetstrappa¹¹ med åtta steg från manipulation (icke-delaktighet) till medborgarkontroll (fullständig delaktighet). Denna och liknande trappstegsmodeller har däremot kritiserats för att förenkla begreppets komplexitet.¹² Litteraturen betonar att deltagande inte kan likställas med medverkan eller tillgång, eftersom deltagande alltid förutsätter maktdelning.¹³ Deltagande kan tjäna olika ändamål och aktörer. Inom en arkiv- och kulturavskontext kan deltagande syfta på demokratisering av kunskapsproduktion eller att ge röst åt individer och gemenskaper för att främja tillhörighet, självförverkligande, och förmågan att uttrycka sig.¹⁴ Olika

⁹ T.ex. Taiane Ritta Coelho, Maria Alexandra Cunha & Marlei Pozzebon, "eParticipation Practices and Mechanisms of Influence: An Investigation of Public Policymaking", *Government Information Quarterly* 39:2 (2022), s. 101667; Cath Neal, "Heritage and Participation", i E. Waterton & S. Watson (red.), *The Palgrave Handbook of Contemporary Heritage Research* (Basingstoke: Palgrave Macmillan), s. 346–365.

¹⁰ Susanne Bødker m.fl., *Participatory Design* (San Rafael 2015); Sampsa Hyysalo, *Design Participation* (Cham 2025).

¹¹ Engl. ursprungligen ladder of citizen participation, Sherry Arnstein, "A Ladder of Citizen Participation", *Journal of the American Institute of Planners* 35:4 (1969), s. 216–224; Mackay (2019).

¹² Nico Carpentier, "Beyond the Ladder of Participation: An Analytical Toolkit for the Critical Analysis of Participatory Media Processes", *Javnost* 23:1 (2016), s. 70–88.

¹³ Nico Carpentier, "Differentiating between Access, Interaction and Participation", *Conjunctions* 2:2 (2015), s. 7–28.

¹⁴ Herbjørn Andresen, Isto Huvila & Sigrid Stokstad, "Perceptions and Implications of User Participation and Engagement in Libraries, Archives and Museums", i Ragnar Audunson m.fl. (red.), *Libraries, Archives and Museums as Democratic Spaces in a Digital Age* (Berlin 2020), s. 185–206; även Helga

typer av deltagande kan urskiljas utifrån i vilken grad informella gemenskaper eller institutionella aktörer gagnas och hur mycket makt som delas i processen.¹⁵

Deltagande i arkivlitteraturen

Även om begreppet deltagande arkiv, eller specifika arkiv och projekt som beskrivits som deltagande, inte kan härledas direkt från ett generellt deltagandebegrepp, finns det tydliga kopplingar mellan den bredare kulturella och politiska deltagandediskursen och den arkivspecifika. Inom arkivsfären finns ett nära släktskap mellan användarorienterade rörelser som gemenskapsarkiv (eng. community archives) och debatten om arkivens roll för social rättvisa.¹⁶ Begreppet används ibland essentialiserande för att beskriva 'deltagande arkiv' som en specifik kategori av arkiv, på samma sätt som det finns exempelvis nationella arkiv, föreningsarkiv eller företagsarkiv. Deltagande arkiv bör ändå förstås som ett bredare begrepp, som hänvisar till ideal om hur arkiv kan eller bör förvaltas.¹⁷ Framväxten av deltagande som arkivprincip bygger på flera historiska förlopp. 1970-talets idéer om heltäckande samhällsdokumentation kom att ge utrymme för deltagande.¹⁸ En parallell utveckling var det ökade intresset för arkivens kulturarvsbärande värde.¹⁹ Arkivteoretiskt finns även en tydlig koppling mellan deltagande arkiv och postmodernism,²⁰ en teo-

Nowotny m.fl., *Re-Thinking Science: Knowledge and the Public in an Age of Uncertainty* (Oxford 2001); B. Ivey, "Expressive Life and the Public Interest", i S. Jones (red.), *Expressive Lives* (London 2009), s. 23–33. Susanne Boersma, *The Aftermaths of Participation* (Bielefeld 2022); François Matarasso, i Christos Carras (red.), "The Meaning of Participation", *The Handbook of Cultural Work* (London 2024), s. 117–123.

¹⁵ Isto Huvila, Jamie Johnston & Henriette Roued-Cunliffe, "LAMs and the Participatory Turn", i Casper Hvenegaard Rasmussen, Kerstin Rydbeck & Håkon Larsen (red.), *Libraries, Archives, and Museums in Transition* (Abingdon 2023), s. 158–172.

¹⁶ Se t.ex. David A. Wallace m.fl. (red.), *Archives, Recordkeeping, and Social Justice* (London 2020).

¹⁷ Jfr Katie Shilton & Ramesh Srinivasan, "Participatory Appraisal and Arrangement for Multicultural Archival Collections" *Archivaria* 63 (2008), s. 87–101; Huvila (2008); Edward Benoit III & Alexandra Eveleigh (red.), *Participatory Archives: Theory and Practice* (London 2019b).

¹⁸ Hans Booms, "Gesellschaftsordnung und Überlieferungsbildung: Zur Problematik archivarischer Quellenbewertung", *Archivalische Zeitschrift* 68:1 (1972), s. 3–40.

¹⁹ Samuel Edquist, *Att spara eller inte spara: De svenska arkiven och kulturarvet 1970–2010* (Uppsala 2019).

²⁰ Benoit III & Eveleigh (2019a).

retisk strömning som från 1990-talet, i en synnerligen oproblematiserad tappning jämfört med hur den har diskuterats i andra vetenskapsområden, blev den dominerande postpositivistiska teorin inom arkivvetenskapen.²¹ Förskjutningen mot deltagande i arkivsammanhang har flyttat fokus från frågor om arkivens tillkomst till deras användning,²² ibland så pass mycket att arkivens karaktär som bevis riskerar att gå förlorad.²³ Postpositivistisk pluralitet och deltagande som ledstjärnor utmanar således den traditionella proveniensprincipen som ger litet utrymme för användarnas synpunkter.

Diskursen kring deltagande arkiv fokuserade först på arkivens kulturella användning.²⁴ Därefter har den utvidgats till den civila sfären, särskilt under inflytande av insatser för social rättvisa och motverkande av marginalisering och exempelvis föråldrad representation av minoriteter.²⁵ Hur användarorienteringen ter sig varierar globalt: i Europa handlar det ofta om engagemang med äldre gräsrotsarkiv,²⁶ medan den i anglosaxiska länder, Sydamerika och Afrika kopplas till dekolonisering och kritik av dominant västerländsk arkivpraxis.²⁷ Men det finns också undantag, till exempel är dekoloniala perspektiv högst relevanta även i Sverige, särskilt i förhållande till samiska arkiv.²⁸

²¹ John Ridener, *From Polders to Postmodernism* (Duluth 2009); jfr Frida Beckman, *Postmodernismen* (Stockholm 2023).

²² T.ex. Yvon Lemay & Anne Klein, "Les archives définitives: un début de parcours", *Archivaria* 77 (2014), s. 73–102; Bruce Dearstyne, "What Is the Use of Archives? A Challenge for the Profession", *The American Archivist* 50:1 (1987), s. 76–87.

²³ Isto Huvila, "Archive", i Gertraud Koch (red.), *Digitisation* (London 2017), s. 40–52; Samuel Edquist, "Archival Divides: Archives as Contested Realities and Metaphors", i Ann Ohrberg m.fl. (red.), *From Dust to Dawn: Archival Studies after the Archival Turn* (Uppsala 2021), s. 102–129.

²⁴ Benoit III & Eveleigh (2019); Kate Theimer, *A Different Kind of Web: New Connections Between Archives and Our Users* (Chicago 2011a).

²⁵ Joanne Evans, Sue McKemmish & Gregory Rolan, "Participatory Information Governance: Transforming Recordkeeping for Childhood out-of-Home Care", *Records Management Journal* 29:1/2 (2019), s. 178–193.

²⁶ Magdalena Wiśniewska-Drewniak & Adriana Kapala, "Experts' Opinions on the Impact of Community Archives on Archival Science, Archival Institutions and the Archival Profession", *Archivi Ukraini* 1:342 (2025), s. 27–60.

²⁷ T.ex. Achille Mbembe, *Decolonizing Knowledge and the Question of the Archive* (2015); Jeannette A. Bastian & Stanley H. Griffin, "Archival Dignity, Colonial Records and Community Narratives", *Archival Science* 24:2 (2024), s. 167–182.

²⁸ T.ex. Rachael Johnstone & Inge Høst Seiding, "Decolonising Arctic Archives: A Research Agenda", *The Yearbook of Polar Law Online* 15:1 (2024), s. 149–171; Maria Press, "Indigenous Archives in Sápmi: Renegotiating Ownership", *Current Developments in Arctic Law* 12 (2024), s. 65–70; Anna Westman Kuhmunen & Inker-Anni Linkola-Aikio, "Samifying Archival Practices and Digitising Sami Duojár

Utöver politiska och kulturella diskurser har föreställningarna om deltagande arkiv även formats av samhällets digitalisering. Sociala medier spelade en avgörande roll för framväxten av idéer om deltagande²⁹ under sent oo-tal. Digital teknik användes flitigt för att pröva olika former av deltagande i tidiga projekt som Polar Bear Exhibition Digital Collections,³⁰ Saari Manor Archive,³¹ wikibaserade YourArchives vid brittiska nationalarkivet³² och Kongressbibliotekets användning av Flickr Commons i USA.³³ Arkivanvändare gavs möjligheter att bidra med information, beskrivningar och nyckelord till arkivdokument och ibland även strukturen i det digitala arkivet.

Perspektiv på deltagande

En översiktlig genomgång av arkivvetenskaplig litteratur visar tydliga mönster i hur deltagande diskuteras och vilka, delvis oväntade, luckor det fortfarande finns i diskursen. Luckorna pekar på en otydlighet kring de ideal som styr vad som uppfattas som betydelsefullt deltagande, en brist på kritiska röster samt en dominans av informella kulturella arkiv och samlingar i den internationella diskussionen, snarare än av hur deltagande fungerar i relation till formella arkiv av officiella handlingar, exempelvis myndighetsarkiv. Relationerna mellan olika former av deltagande och arkivens samhälleliga uppdrag, liksom graden av samexistens mellan olika angreppssätt för att förverkliga deltagande, förblir oklara. Sammantaget visar detta på ett behov av större tydlighet i fråga om centrala begrepp och definitioner.

Archives with the Slow Archive Method", i Inker-Anni Linkola-Aikio m.fl. (red.), *Digital Indigenous Cultural Heritage* (Cham 2025), s. 87–107.

²⁹ Benoit III & Eveleigh (2019).

³⁰ Magia Krause & Elizabeth Yakel, "Interaction in Virtual Archives: The Polar Bear Expedition Digital Collections Next Generation Finding Aid" *American Archivist* 70:2 (2007), s. 282–314.

³¹ Huvila (2008).

³² Guy Grannum, "Harnessing User Knowledge: The National Archives Your Archives Wiki", i Kate Theimer (red.), *A Different Kind of Web* (Chicago 2011), s. 116–127.

³³ Helena Zinkham & Michelle Springer, "Taking Photographs to the People: The Flickr Commons Project and the Library of Congress", i Kate Theimer (red.), *A Different Kind of Web* (Chicago 2011), s. 102–115.

Vad räknas som deltagande?

En grundläggande fråga, både för arkiv och generellt, gäller gränsdragningen mellan deltagande och icke-deltagande. Det finns ett brett spektrum av engagemangsformer. Deltagande kan innebära en inbjudan eller ett försök att aktivt göra anspråk på delaktighet.³⁴ Vad som betraktas som önskvärd och lämplig delaktighet kan dock variera på så sätt att 'ofarliga' och arkivbekanta former av deltagande såsom skapande av gemenskapsarkiv och crowdsourcing som stöd på arkivinstitutioner prisas, medan dolda, informella och normbrytande former förbises eller kategoriseras som vandalism.³⁵ De mest radikala formerna där, till exempel, upphovsrätten till materialet förbises eller arkiv uttryckligen tar ställning för en politisk åsikt ses ofta som problematiska och något som måste begränsas genom arkivariernas insatser.³⁶ Misslyckanden att förverkliga deltagande rapporteras sällan.³⁷ Detta gäller även vilka specifika praktiker som betraktas som deltagande och icke-deltagande.³⁸ I en tidigare studie³⁹ identifierades en implicit diskurs om icke-deltagande samt åtta relaterade diskurser:

1. *Deltagandekontext* beskriver en diskurs där deltagande kännetecknar arkivens verksamhetskontext. Enligt denna diskurs är det arkiven som bör avgöra hur de ska dokumentera och engagera sig i ett samhälle och en kultur som alltmer präglas av deltagandeidealet. Det kan exempelvis handla om deltagande i onlinegemenskaper och arkivering av deras verksamhet.
2. *Arkivarier som deltagare* understryker att arkivarier bör vara mer proaktiva i sitt agerande som förvaltare av handlingar och infor-

³⁴ John Gaventa, "Linking the Prepositions", *Journal of Political Power* 14:1 (2021), s. 109–130.

³⁵ Olga Zvonareva, Claudia Egger & Artur Holavín "Unseen Participation? When the Uninvited Shape Matters of Collective Concern". Presentation på *EASST 2022* (Madrid 2022).

³⁶ Jfr Huvila (2008); Benoit III och Eveleigh (2019a).

³⁷ Leila Jancovich & David Stevenson, *Failures in Cultural Participation* (Cham 2023).

³⁸ Siham Alaoui, "L'archive participative, les archivistes et les usagers: Quels Défis? Quelles pistes de solutions?", *Canadian Journal of Information and Library Science* 43:3 (2021), s. 217–244; Benoit III & Eveleigh (2019).

³⁹ Isto Huvila, "The Unbearable Lightness of Participating? Revisiting the Discourses of 'participation' in Archival Literature", *Journal of Documentation* 71:2 (2015), s. 358–386.

mation i olika organisationer. Diskursen uttrycker oro över att informationsförvaltningen allt oftare sköts av andra yrkesgrupper än arkivarier, utan insyn i arkivlagstiftning, handlingsoffentlighet och långtidsbevarande.

3. *Dokumentskapare som deltagare* betonar vikten av att engagera dokumentens upphovspersoner i arkivarbetet. Enligt denna diskurs är de viktigaste deltagarna exempelvis myndighetspersoner, aktiva medlemmar i folkrörelser eller donatorer av privata arkiv, som har mycket kunskap om de arkiv de har varit med och skapat.
4. *Andra som informanter* utmålar deltagare som bidragsgivare till och om arkivsamlingar. Deltagande handlar till exempel om hur arkiven kan dra nytta av beskrivning och utökning av arkivbeståndet genom crowdsourcing.
5. *Deltagande som ny "användning"* ser deltagande som ett nytt sätt att tala om arkivanvändning. Enligt denna diskurs handlar deltagande om det som tidigare har beskrivits som användning, men att man enligt tidsandan ska tala om deltagande i stället.
6. *Andra som arkivarier* riktar uppmärksamheten mot icke-arkivarier, exempelvis representanter för minoritets- och intressegrupper, föreningsaktiva, anställda vid organisationer, eller forskare, som ska få delta i hantering, beskrivning och organisering av arkiv som traditionellt har skötts av professionella arkivarier.
7. *Arkiv i samhället* betonar hur arkiven kan bidra till allmänhetens delaktighet i samhälleliga processer och upprätthållandet av ett demokratiskt samhällsskick, exempelvis genom att bistå med handlingsoffentlighet.
8. *Andra-orienterat deltagande* handlar om att lyssna på 'deltagare' och ge dem möjlighet att dra nytta av arkiv. I en nyliberal, kundorienterad anda ska arkiven och arkivarierna bli mer lyhörda för sina användare och forma sin verksamhet enligt deras önskemål och behov.
9. *Icke-deltagande* är en implicit diskurs där bristen på deltagande anses känneteckna det traditionella arkivarbetet, med fokus på professionellt arbete och liten grad av engagemang med allmänheten.

Diskurserna visar att det inom arkivfältet finns olika uppfattningar om deltagande. Skillnader finns mellan arkivarier och icke-arkivarier samt mellan olika länder. I Sverige har exempelvis betoningen på demokrati inom den kulturpolitiska diskursen och skiftet från att sätta allas jämlika deltagande i centrum, till att inrikta sig på att alla ska ha en möjlighet att delta, föreslagits påverka svenska uppfattningar och rationaliteter kring deltagande.⁴⁰

En ytterligare komplikation är att olika former av deltagande inte utesluter varandra, annat än analytiskt. Det är möjligt att delta på många olika sätt samtidigt. Mitt i mångfalden av perspektiv, från radikala krav på maktodelning till deltagande inom befintliga strukturer, tolkas deltagande både som ett paradigmatiskt begrepp och som en term för att beskriva interaktioner mellan arkiv och deras intressenter.⁴¹ En rimlig avgränsning är att maktfördelning krävs för att tala om deltagande såsom tidigare i kapitlet påpekats att vissa teoretiker har hävdad i litteraturen. Det understryker skillnaden mellan passiv samvaro och aktivt medverkande.⁴² I praktiken är det svårt att avgöra vad som räknas som aktivt medverkande, hur mycket makt som ska fördelas och vad som är en acceptabel nivå. Om frågan måste ställas, är det kanske ett tecken på att praktiken inte handlar om deltagande utan bör beskrivas med andra termer.

Deltagande på kulturella och formella arkiv

Diskussionen kring deltagande i arkivsammanhang kompliceras av att man ofta inte skiljer mellan olika typer av historiska och samtida arkiv och samlingar.⁴³ En annan utmaning är att begreppet arkiv används metaforiskt och därmed kan beteckna såväl museisamlingar som sociala medier och hela internet. Denna perspektivförskjutning påverkar också hur deltagandet förstås i relation till formella enskilda och myndighetsarkiv.⁴⁴

⁴⁰ Sofia Lindström Sol, "The Democratic Value of Participation in Swedish Cultural Policy", *Comunicação e Sociedade* 36 (2019), s. 81–99; Isto Huvila, "Librarians on User Participation in Five European Countries", *Canadian Journal of Information and Library Science* 43:2 (2020), s. 127–157.

⁴¹ Huvila (2015).

⁴² Carpentier (2016).

⁴³ Huvila (2017); Edquist (2021).

⁴⁴ Huvila, Johnston & Roued-Cunliffe (2023); jfr Huvila (2015); Benoit III & Eveleigh (2019a).

Diskursen om deltagande arkiv är starkt orienterad mot kultur, kulturarv och medborgarengagemang snarare än administration och akademisk historieforskning. Mycket forskning om deltagande arkiv, främst från den anglosaxiska sfären, gäller dessutom historiska arkiv och informella samlingar snarare än formella arkiv bestående av samtida handlingar. Detta eftersom deltagandeaktiviteter ofta underlättas när materialet är historiskt, men försvåras av lagstiftning och riktlinjer som reglerar pågående administrativa processer och hantering av information om nu levande individer. Sverige har en lång tradition av offentlig, icke-akademisk arkiv-användning av amatörhistoriker och släktforskare. Denna tradition har lett till samarbeten mellan arkiv och arkiv användare genom exempelvis amatörinitierade digitaliseringsprojekt.⁴⁵ Trots uppenbara likheter skiljer sig tidigare icke-akademiskt engagemang från dagens postmoderna, postkoloniala och nyliberala idéer om deltagande.⁴⁶ Ävenså skiljer sig de traditionella svenska enskilda arkiven⁴⁷ från dagens gemenskapsarkiv.⁴⁸ Detta eftersom traditionella svenska enskilda arkiv,⁴⁹ lika väl som större aktörer, har blivit institutionaliserade delar av samhället långt bortom vad begreppet antyder.

Även om de flesta deltagande arkiv tenderar att vara historiska finns det vissa undantag. Exempel på sådana är förslag om arkiv inom hälsovården som bygger på deltagande hantering av vårdhandlingar, liksom användningen av semantiska wikier för offentlig informationsförvaltning.⁵⁰ Studier om engagemang i handlingar som rör individer har också gjorts ur handlingsoffentlighets- och informationsfrihetsperspektiv,⁵¹ dock ofta

⁴⁵ Eljas Orrman, "The Archives and the Archival Profession in the Nordic Countries", i Martine Aubry, Isabelle Chave & Vincent Doom (red.), *Archives, archivistes, archivistique dans l'Europe du Nord-Ouest du Moyen Âge à nos jours* (Villeneuve d'Ascq 2007), s. 231–238.

⁴⁶ Luc Boltanski & Ève Chiapello, *Le nouvel esprit du capitalisme* (Paris 1999).

⁴⁷ Proscovia Svärd, "The Woes of Swedish Private Archival Institutions". *Records Management Journal* 27:3 (2017), s. 275–285.

⁴⁸ Jeannette Bastian, "Radical Recordkeeping", i Susan L. Mizruchi (red.), *Libraries and Archives in the Digital Age* (Cham 2020), s. 69–82.

⁴⁹ Ibid.

⁵⁰ Isto Huvila, "Semantiska wiki som digitala arkivsystem: Samlingar, ärendehantering och deltagande". *Informaatiotutkimus* 28:3–4 (2009), s. 66–74; Shepherd, Hoyle & Lomas (2021).

⁵¹ T.ex. Richard L. Huff & Craig Merutka, "Freedom of Information Act Access to Personal Information Contained in Government Records: Public Property or Protected Information". *Army Lawyer* 2010:1 (2010), s. 2–15; Daniel J. Solove, "The Limitations of Privacy Rights". *Notre Dame Law Review*

utan direkt koppling till arkivering. Internationellt handlar typiska exempel på deltagande arkiv om minoriteter, ursprungsbefolkning, lokala gemenskaper och aktiviteter kring särskilda intressen.⁵² Utgångspunkten är att deltagande ger förbisedda grupper möjlighet att få sin röst hörd och sina perspektiv inkluderade i handlingar eller arkivbeskrivningar.

Slutligen finns en parallell diskurs till deltagande inom kulturella och förvaltningsrelaterade arkiv, vilken rör arkivliknande privata och offentliga samlingar av dokument och kulturarv samt digitala dokument-samlingar på sociala medier.⁵³ Dessa representerar en annan historisk utvecklingslinje än offentliga arkivinstitutioner, folkrörelsearkiv och gemenskapsarkiv och är, trots uppenbara likheter, inte "arkiv" i en arkivvetenskaplig mening.

Deltagande och arkivens uppdrag i samhället

Vad som räknas som meningsfullt deltagande i arkivsammanhang beror på hur man ser på arkivens uppdrag i samhället. Relationen mellan arkiv och samhälle är viktig men inte okomplicerad, och olika syn på deltagande står ibland i kontrast till både traditionella och framväxande idéer om arkivens roll. Arkiv påverkar samhället genom att bevara och förmedla information och bevis om verksamhet och beslut med konkreta effekter på organisationer och individers vardag.⁵⁴ Dess inverkan gäller inte bara marginaliserade grupper utan samhället i stort genom att stärka individers tillvaro och samhörighet i nutid och dåtid. Sett i termer av deltagande⁵⁵ genomsyrar detta både digitala och icke-digitala

98:3 (2022–2023), s. 975–1036; René L. P. Mahieu, Hadi Asghari & Michel van Eeten, "Collectively Exercising the Right of Access: Individual Effort, Societal Effect". *Internet Policy Review* 7:3 (2018), s. 1–23.

⁵² Huvila, Johnston & Roued-Cunliffe (2023).

⁵³ Per Hetland, Palmyre Pierroux & Line Esborg (red.), *A History of Participation in Museums and Archives* (London 2020); Daniela Agostinho m.fl. (red.), *(W)Archives: Archival Imaginaries, War, and Contemporary Art* (Berlin 2021).

⁵⁴ Jfr Michelle Caswell, Marika Cifor & Mario H. Ramirez, "To Suddenly Discover Yourself Existing" *The American Archivist* 79:1 (2016), s. 56–81.

⁵⁵ Andreas Vårheim m.fl., "The Use of LAM Institutions in the Digital Age", i Ragnar Audunson m.fl. (red.), *Libraries, Archives and Museums as Democratic Spaces in a Digital Age* (Berlin 2020), s. 247–270.

sfärer. Arkivens legitimitet bygger på arkivoptimism – att historien är en nödvändig kontext för nuet⁵⁶ – samt premissen att arkivering handlar om makt.⁵⁷ Däremot har prioriteringar kring vilken makt och vilka ändamål som är avgörande varierat över tid. Svenska förhållanden kännetecknas av ”högt utvecklad individualism [...] åtföljd av starka gemenskapsvärden”⁵⁸ och ett generellt högt förtroende hos befolkningen för offentliga institutioner.⁵⁹ Detta tillsammans med att arkiv i Sverige huvudsakligen finansieras med offentliga medel,⁶⁰ inklusive subventioner till större enskilda arkiv⁶¹ och att kulturpolitiken betonar demokrati och hög deltagarautonomi,⁶² betyder att deltagande lätt förstås som en samhällelig och demokratidrivande angelägenhet.

När arkivarier tillfrågas om motiv för att engagera deltagare visar de, liksom kollegor inom musei- och bibliotekssektorn, en mångfald av uppfattningar.⁶³ Dessa speglar olika sätt att rama in deltagande som arkiv-, arkivarie-, organisations-, användar-, samhälls- eller gemenskapscentrerat. I en studie om nordiska arkivariers uppfattningar identifierades fem aspekter: arkivens uppdrag att tjäna den offentliga sfären, prioriteringar utifrån ursprungsorganisationers behov och användarnas behov, samt digitalisering som stark drivkraft.⁶⁴ Parallella studier visar liknande tendenser där det digitala får företräde och utmanar arkivarieprofessionens ställning när ansvar för informationsförvaltning förs över till andra yrkesgrupper.⁶⁵ I dagens debatt är frågan om företräde för administrativa,

⁵⁶ Rebecka Sheffield, ”Archival Optimism, or, How to Sustain a Community Archives”, i Jeannette Bastian & Andrew Flinn (red.), *Community Archives, Community Spaces* (London 2020), s. 3–20.

⁵⁷ Paul Delsalle, *Une Histoire de l'archivistique* (Sainte-Foy 1999).

⁵⁸ Jean-François Battail, ”The Nordic Identity – an External View”. *Comma* 2004:1 (2004), s. 27–30.

⁵⁹ Lars Trägårdh, ”The Historical Incubators of Trust in Sweden”, i Marta Reuter, Filip Wijkström & Bengt Kristensson Ugglå (red.), *Trust and Organizations* (New York 2013), s. 181–203.; Marco Marozzi, ”Measuring Trust in European Public Institutions”, *Social Indicators Research* 123:3 (2015), s. 879–895.

⁶⁰ Per Mangset m.fl., ”Nordic Cultural Policy”, *International Journal of Cultural Policy* 14:1 (2008), s. 1–5.

⁶¹ Lars-Erik Hansen & Anneli Sundqvist, ”Memory at Stake – Swedish Private Archives in a Changing Landscape”. *Archives and Manuscripts* 44:3 (2016), s. 124–140.

⁶² Lindström Sol (2019).

⁶³ T.ex. Andresen, Huvila och Stokstad (2020).

⁶⁴ Huvila (2015).

⁶⁵ Maria Kallberg, ”Archivists 2.0 Redefining the Archivist's Profession in the Digital Age”, *Records Management Journal* 22:2 (2012), s. 98–115.

bevismässiga eller informativa funktioner kontra kulturarvsv funktioner central,⁶⁶ vilket har skapat spänningar kring prioriteringar.⁶⁷

Samtidigt har digitalisering och kulturarvsv funktion lett till en förskjutning från insamling och långtidsbevarande till utåtriktad verksamhet och samhällsnytta. Arkivariers fokus har på senare år breddats från bevarande-frågor till användarnas behov.⁶⁸ Det växande behovet av att hantera samtida digitala dokument, kombinerat med krav på transparens, har lagt vikt på tillförlitligt bevarande för både administrativa och bevismässiga ändamål⁶⁹ samt fortsatt relevans av arkivkompetens.⁷⁰

Sett i relation till arkivens föränderliga uppdrag blir ovan beskrivna huvudteman i diskursen om deltagande arkiv förståeliga. Deltagande har blivit ett verktyg för inriktning mot användare och kulturarvsarbete, medan medborgerlig användning är i stort sett frånvarande.⁷¹ Med tanke på att deltagande är ett nyckelbegrepp inom dagens politiska teori och praktik,⁷² är detta förvånande och visar en dimension med stor potential. I och med att minoritetsfrågor framhävs i litteraturen om arkivens politiska roll, är det inte långsökt att hävda att deltagande arkiv kunde spela en betydligt större roll i dagens deltagande demokrati än de gör i dag.

⁶⁶ Anne J. Gilliland-Swetland, *Enduring Paradigm, New Opportunities* (Washington, DC 2000); Christer Bogefeldt, "Arkiv som kulturarv – Några internationella exempel", i Peter Aronsson & Magdalena Hillström (red.), *Kulturarvens dynamik* (Linköping 2005).

⁶⁷ Jaana Kilkki "Asiakirjatiedon hallinnan asiantuntijuuden diskursiivinen rakentaminen Suomessa" (Tammerfors 2020); Edquist (2019).

⁶⁸ Evgenia Vassilakaki & Valentini Moniarou-Papaconstantinou, "Beyond Preservation: Investigating the Roles of Archivist", *Library Review* 66:3 (2017), s. 110–126.; Håkon Larsen, "Archives, Libraries and Museums in the Nordic Model of the Public Sphere", *Journal of Documentation* 74:1 (2018), s. 187–194.

⁶⁹ Kallberg (2012).

⁷⁰ Sarah Buchanan m.fl., "Surveying Archivists and Their Work Toward Advocacy and Management, or 'Enterprise Archiving'", *The American Archivist* 80:2 (2017), s. 268–295.

⁷¹ Undantag t.ex. Evans, McKemmish & Rolan (2019).

⁷² T.ex. Abdelhamid Boudjelida, Sehl Mellouli & Jungwoo Lee, "Electronic Citizens Participation: Systematic Review", i *Proceedings of the ICEGOV'15–16* (New York 2016), s. 31–39; Benjamin R. Barber, *Strong Democracy: Participatory Politics for a New Age* (Berkeley 2003).

Ett uppseendeväckande drag i diskussionen om deltagande arkiv är bristen på direkt kritiska röster. Även om frågor om aktivism och social rättvisa som arkivuppdrag har väckt viss kritik,⁷³ syns kritiken av deltagande främst i hur begreppet används för praktiker som inte anses tillräckligt deltagande.⁷⁴ Vissa har frågat hur arkivarier ska utöva sin roll i ett nytt (deltagande) sammanhang.⁷⁵ Däremot är få emot att arkiv engagerar sig i deltagande. Det är begripligt med tanke på att det är svårt att hävda att deltagande är negativt. Kritik förekommer således mest i empiriska studier där arkivarier medger att idealen är positiva men att få arkiv erbjuder tjänster till sina användare som motsvarar ambitionerna. Det tyder på att idealen, ofta hämtade från gemenskapsarkiv, inte är direkt tillämpbara på många institutioner. Exempelvis kan radikal öppenhet fungera på kulturhistoriska arkiv men är svåradaptad på myndighetsarkiv.

Inom kulturpolitik har deltagande kritiserats för att beskriva verksamheter som anses otillräckligt deltagande. Kritiken går ut på att man kallar något för deltagande, men i praktiken handlar det mest om att engagera publik – inte om att ge dem verkligt inflytande.⁷⁶ En liknande kritik är att begreppet lämnas odefinierat och därmed riskerar bli ett tomt ord som saknar betydelse.⁷⁷ Flera tolkningar av begreppet deltagande kan främja debatt men riskerar också att bli oförenliga eller leda till pseudodeltagande snarare än faktiskt deltagande.⁷⁸ I värsta fall öppnar otydlighet kring användarnas medverkan för exploatering av deltagande som ett medel

⁷³ Goran Gaber, "Mind the Gap. On Archival Politics and Historical Theory in the Digital Age", *Rethinking History* (2025).

⁷⁴ T.ex. Huvila (2015); Giulia Guidarelli, "Participatory Democracy and the Washing Machine Syndrome", *JLIS.it* 16:3 (2025), s. 27–42.

⁷⁵ T.ex. Federico Valacchi, "Se l'archivio è artificiale. Verso uno ius archivi partecipativo?", *AIDAinformazioni* 41 (2023), s. 153–170; Huvila (2008).

⁷⁶ Hjørdis Brandrup Kortbek m.fl., "The Participatory Agenda – A Post-Critical, Anticipatory Intervention", *Nordisk kulturpolitisk tidsskrift* 19:1 (2016), s. 19–35.

⁷⁷ Njörður Sigurjónsson, "The Political-Aesthetics of Participation", *The Nordic Journal of Cultural Policy* 24:2 (2021), s. 190–203.

⁷⁸ Michael Ryan "Participatory Heritage. Henriette Roued-Cunliffe and Andrea Copeland, Eds., for the Chartered Institute of Library and Information Professionals. London, UK.: Facet Publishing, 2017. 213p. Paper. \$74.98 (ISBN 978-1-78330-132-2)." *College & Research Libraries* 79:4 (2018), s. 600–602; Markus Miessen, *The Nightmare of Participation* (Berlin 2010).

för att främja koncentration av makt och ekonomiska resurser såsom har hänt i de stora sociala medierna.⁷⁹ Det kan bli något som av forskare har jämförts med grönmålning: en praktik som inte innebär maktfördelning eller delaktighet på riktigt men som rubriceras som deltagande.⁸⁰

Trots att diskursen kan tolkas som uttryck för behov av radikal förändring är det förhastat att anta att allt måste vara nytt. Idén om deltagande är äldre än dagens deltagande arkiv.⁸¹ Kulturell förändring är ofta en kombination av nya idéer och gamla föreställningar. Nuläget kan beskrivas som en tid av osäkerhet mellan ett gammalt och ett nytt arbetssätt. Deltagande ses både som symptom och uttryck för bristande överensstämmelse mellan krav på ökat deltagande och tidigare föreställningar om arkivens roll.⁸² Denna osäkerhet förklarar delvis den ensidiga debatten om deltagande. Tydligt är behovet av en seriös diskussion om hur arkiv, med hänsyn till sin natur och styrkor, kan vara relevanta i dagens och framtidens samhälle, och vilka former av deltagande som bäst bidrar till att uppnå detta.

Begreppslig tydlighet kring deltagande och arkiv

Ett parallellt problem med mångfalden i dagens diskussion är att deltagande sällan definieras tydligt även om det är uppenbart att snarlika deltagande- och demokratiseringsideal får olika praktiska konsekvenser.⁸³ Även om olika former av deltagande kan samexistera finns oförenliga idéer och gränser mellan professionella och icke-professionella aktörer.⁸⁴

Det finns flera åtgärder som kan bidra till större begreppslig tydlighet.⁸⁵ Åtgärder för tydlighet inkluderar att undvika ordet deltagande när

⁷⁹ Ryan (2017).

⁸⁰ Guidarelli (2025).

⁸¹ Krause & Yakel (2007); Benoit III & Eveleigh (2019).

⁸² Isto Huvila, "On Archives and User Participation in the Nordic Countries", i Greg Bak & Marianne Rostgaard, *The Nordic Model of Digital Archiving* (London 2023), s. 225–236.

⁸³ Guidarelli (2025); Michelle Caswell m.fl., "Imagining Transformative Spaces: The Personal–Political Sites of Community Archives". *Archival Science* 18:1 (2018), s. 73–93.

⁸⁴ Ryan (2017); E. Carolina Mayes, "Citizen Science in News Media". *Science, Technology & Human Values* (2023).

⁸⁵ Huvila (2023).

det saknar konkret innebörd eller används som eufemism.⁸⁶ En tydlig gränsdragning mellan tillgång, interaktion och deltagande⁸⁷ kan avgöra vad som bör kallas deltagande och vad som snarare är tillgång, samarbete eller användning. Lika viktigt är att klargöra vad som avses med arkiv – formell institution, informellt initiativ eller metafor.⁸⁸ Det är också relevant att skilja mellan idealet om *deltagande arkiv* med decentraliserad kuratering och radikal användarorientering⁸⁹ och *deltagande praktiker* inom traditionellt arkivarbete.

Slutligen bör diskursen förankras i den nationella arkivtraditionen.⁹⁰ Internationella erfarenheter kan inspirera, men ett deltagande arkiv i svensk kontext måste bygga på lokala förutsättningar. Anpassning av teorin till kontexten gäller även i andra traditioner. Vissa arkiv är mer lokala än andra, och särskilt informella eller historiska samlingar ger större frihetsgrader för hur deltagande kan gestaltas.⁹¹

Slutsatser

Uppfattningar om deltagande i relation till arkivens roll och syfte är mångfacetterade och komplexa. Många former av deltagande kan sam-existera och vara nyttiga, men det krävs tydlighet kring vad som avses med deltagande och dess syfte. Det är viktigt att inte tänka för snävt om var och hur deltagande kan spela en roll. Det behöver inte begränsas till några få funktioner, utan bör kontextualiseras i arkivens breda samhälls-roll. Arkiv gagnas av att arkivarier engagerar sig i informationsförvaltning, liksom verksamheter gagnas av att delta i arkivfrågor. Allmänhetens deltagande kan bidra till beskrivning och förmedling av arkiv och stärka deras relevans. Samtidigt är arkivens värde som samhällsinstitutioner med tydligt mandat och resurser något deltagande kan stödja men inte

⁸⁶ Sigurjónsson (2021); Kortbek (2016).

⁸⁷ Carpentier (2016).

⁸⁸ Huvila (2017).

⁸⁹ Jfr Huvila (2008).

⁹⁰ Huvila (2023).

⁹¹ Guidarelli (2023); Caswell m.fl. (2016).

ersätta utan att arkiven upphör att existera som idé och praktik. Därför är det viktigt att, i samband med deltagande arkiv, tydliggöra vad som avses med arkiv och arkivering samt deras roll för verksamheten, och hur deltagande bidrar till eller samverkar med dem på ett produktivt sätt.

En del av utmaningen är också att en stor del av litteraturen om deltagande arkiv är internationell, vilket kan skapa fruktbara, men ibland svårlösta, spänningar mellan nationell och internationell arkivteori. Till skillnad från exempelvis anglosaxiska och tyska arkivtraditioner som tydligare skiljer mellan historiska och samtida arkiv och deras administrativa och kulturella användning kan svenska arkivinstitutioner vara bättre rustade att bredda sitt deltagande engagemang än administrativa arkiv i många andra delar av världen särskilt för att svenska arkiv samtidigt redan länge uttryckligen har varit medborgerliga institutioner snarare än instrument för statsmakt.⁹²

Den verkliga utmaningen uppstår ändå när paradigmatiska idéer om digitalt deltagande ska förenas med den vardagliga verkligheten. Det är dock möjligt. Deltagande kan förverkligas på olika sätt. Arkivtraditioner har ändrats tidigare och kan göra det igen. För att deltagande ska spela en roll får det inte bli en bisats. Som inom design,⁹³ kräver deltagande noggrann ombesörjning. Det förutsätter maktfördelning, vilket kräver att deltagare får förmågor och möjligheter att agera och ta ansvar. Ett fruktbart sätt att rama in deltagande är att ställa tre frågor: Vem har makt? Vad krävs för att delta? Och vad blir utfallet för deltagare, arkiv och deras samhälleliga funktioner?

⁹² Huvila (2023).

⁹³ Hyysalo (2015).